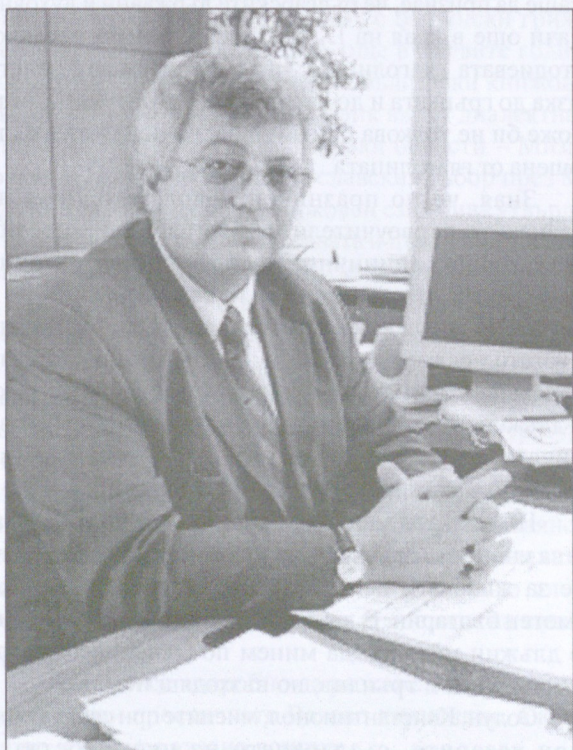

ПОХВАЛНО СЛОВО ЗА СВЕТИТЕ БРАТЯ КИРИЛ И МЕТОДИЙ

Проф. гфн Иван Харалампиев

Започвам своето кратко слово за празника на славянските първоучители, светите братя Кирил и Методий. Започвам го с желание и готовност, но и с обясними опасения, тъй като знам, че едва ли има нещо по-трудно от това да се напише подобаващо слово за свети Кирил и Методий. Казвам подобаващо, защото

мнозина са опитвали перото си, за да им принесат похвала според силите си. Малцина са обаче онези, които са успявали със слово да се издигнат по-близо до светлите им образи и великото им дело. Защото трябва да имаш гения и дързостта на свети патриарх Евтимий Търновски, за да кажеш: “Онова, което моите предшественици написаха безискусно и грубо, това аз ще разкажа изискано и както трябва”.

Наистина, няма да кажа нищо ново с това, че да се пише за свети Кирил и Методий е и лесно, и трудно. Лесно, защото написаното е толкова много, че е достатъчно само усилието да посегнеш и да вземеш онова, което ти е нужно. Трудно е, защото трябва да разкажеш за своите солунски братя – такива, каквито ги носиш в сърцето си още от ранно детство, от времето, когато си проглеждал за втори път чрез буквите, изобретени от тях, когато си слушал за житейските им подвизи и страдания и детското ти въображение е рисувало образите им така, както е можело, но само и единствено за теб. Само за теб! Затова никое слово за светите Кирил и Методий не може да бъде универсално.

Друга и по-скромна е моята цел. Аз искам да открия, според силите си, оня мост, който пряко ни отвежда към следите на учителите и ни дава основание да се гордеем, че сме българи и техни чеда и наследници.

Столетия наред в деня, когато се почитат паметта и делото на свети Кирил и Методий, българите очистват сърцата и душите си и обръщат духовния си взор нагоре, към всевиждащите очи на светите братя, които

ги озаряват с благодатната си светлина. Тази светлина, пречистваща и обновителна, ги издига високо над сивото ежедневиe и светската суета и им по-казва други, по-красиви и примамливи духовни простори. И тук ми се ще да припомня думите предупреждение на мъдреца Илия Бешков, изречени преди повече от половин столетие:

“От хиляда години насам българският народ е преживял много изпитания, гравитирал е в най-различни посоки и направления, примамван от променящите се исторически условия в далечни и съседни нам народи. Но в тия колебания и изкушения той е запазил едно нещо неоспоримо – останал е единен в своя език и в своята писменост. Всичко у нас е било спорно: политика, финанси, стопанство, териториална цялост – едничкото недосегаемо нещо, едничкото ценно и съкровено достояние на всеки българин е неговият общ, единен език, едната негова писменост. Величието и светостта на двамата солунски братя се състои в това, че те дадоха на народа ни нещо, което не разделя никого, а обединява всички. В тоя смисъл тяхното дело надхвърля ценностите на едно човеческо дело – затова народът справедливо ги е поставил над себе си. Това е делото на свети Кирил и Методий. И ние ще се ползваме от техните дарове дотогава, докато ги поставяме на именно тая височина. В деня, в който ние изравним себе си с тях – даровете ще секнат.”

Не мога да добавя нищо към тези думи, освен констатацията, че Илия Бешков е бил не само прав, но и твърде прозорлив.

Делото на Кирил и Методий е толкова значително, че е голяма чест за всеки славянски народ да го има в своята културна история. Това изключително предимство днес имат преди всичко онези славянски народи, които са приели, съхранили и усъвършенствали кирилската писменост. Безсмъртното дело на светите братя неведнъж е било обект на най-различни противоречиви и дори манипулативни тълкувания и оценки. И всичко това, за да се привлекат имената и житейските им подвизи по-близо до един или друг славянски народ, който да ги използва за своя духовна украса. Напразно! Наистина, повече от сигурно е, че Кирил и Методий са били български славяни, но също така е безспорно, че те са били византийски поданици и мисионери. Повече от сигурно е, че създаденият от тях в средата на деветото столетие нов книжовен език има българска основа, но също толкова е сигурно, че още от самото си създаване и като замисъл, и като функции този книжовен език е бил общ за всички

новопокръстени славяни. В такъв смисъл светите братя Кирил и Методий са наша обща, всеславянска духовна украса.

Преди време прочетох в една вестникарска статия, че свети Кирил и Методий били направили лоша услуга на българите, като им създали писменост с азбука, различна от латиницата. Така тя поставила преграда пред възможността ни да се приобщим по-рано и по-добре към цивилизования свят. Кирилицата беше наречена “българската Берлинска стена”. Не беше пожален и самият княз Борис-Михаил. Авторът на статията беше българин, поне по име. По-късно един австриец открито ни посъветва да забравим старата си азбука и да я заменим с латиницата. Бедният! Той не разбираше какво значи да имаш от векове своя азбука и собствена писменост, тъй като неговият народ никога не се беше радвал на такова изключително духовно достояние. Той не знаеше освен това, а може би не искаше да признае, че българските държавни и духовни водачи още в края на IX век бяха заменили Кирило-Методиевата глаголица с “по-европейската” (много близка до гръцката и до латинската азбуки) кирилица – може би не толкова оригинална, но не по-малко свършена от глаголицата.

Зная, че по празничен повод като Деня на славянските първоучители не би трябвало да се обсъждат такива единични, макар и симптоматични мнения, чието отрицателство е не само ненаучно, но и порочно. И все пак, когато търсим опора в корените си, когато искаме да обясним за себе си и на другите смисъла и величието на Кирило-Методиевото дело, сме длъжни да представим и виждането на някои негови отрицатели. Защото такива, за съжаление, е имало винаги, и за щастие винаги са били единици.

Но тъй като днес ни е събрал повод за прослава, а не за униение, нека накратко припомним онова, което знае за живота и делото на първоучителите всеки грамотен българин. В дните около техния празник ние сме длъжни мислено да минем по мъченическия им път – стръмен и трънлив, но възходящ и славен.

Солун, Константинопол, мисиите при сарацините и при хазарите, създаването на писмеността и покръстването на българите край Брегалница, апостолската дейност в Моравия и Панония, смъртта на Кирил през 869 г., двете десетилетия тежка борба на Методий и неговите ученици с латинското духовенство. Делото, заченато в български краища, намира спасение в родината си, към която по думите

Още една вълнуваща среща на изгънатия старобългарист на охридския митрополит Теофилакт се устремили многострадалните ученици на Кирил и Методий.

Далновидният Борис и ученият Симеон поемат осиротялото отроче и го даряват с бащински грижи, всеотдайност и любов. И така, още в първите години на своето съществуване старият български книжовен език строи своя неповторим облик върху диалектната основа на трите големи български области – Мизия, Тракия и Македония. На Преславския събор през 893 година новосъздаденият книжовен език бива утвърден като официален език на държавата и църквата и навлиза във всички области на българската духовна култура.

И тръгва по света българската книжнина, която крепи ума, весели сърцата и услажда слуха не само на славяни, но и на други, неславянски народи. Новата славянска духовна придобивка твърде рано напуска тесните жанрови рамки на богослужебната литература. Кирило-Методиевият език става солидна основа за възникване на огромна преводна и оригинална книжнина в България, Сърбия и Русия. Богата славянска литература залива от XIV век княжествата Влахия и Молдова. Витии на съвършеното славянско слово прославят имената си далеч зад пределите на своите държави.

Иска ми се подробно да разкажа за всичко това, но ми пречи простицкото Вазово двустишие, в което кратко и точно е казано всичко:

*че и ний сме дали нещо на светът,
и на вси словене книга да четат.*

Преди двадесет години за първи път отидох в Солун. Разхождах се из шумните улици на белия град, съзерцавах залива “Термаикѡс” и се връщах мислено единадесет века назад – връщах се и търсах стъпките

на учителите. След една буря от хълма срещу залива видях Олимп. Острите върхове на политналата към небето синьо-черна планина пробиваха облаците, а прозрачните ѝ очертания се открояваха върху небесния фон като далечен театрален декор. Бях потресен! Тогава си спомних за другия, за малоазийския Олимп и за предсмъртните думи на рано починалия Кирил, отправени към брат му Методий: “Ето, брате, ние бяхме впрегнати заедно да орем една бразда и аз, завършил своя ден, падам на нивата. Ти много обичаш планината, но заради нея не оставяй учението си, защото чрез него ще се спасиш”.

И Методий отхвърля тихото манастирско служене, следвайки завета на гениалния си брат. Той продължава да оре каменистата нива на славянската просвета, опложда я с неимоверни усилия, страдания и унижения и тя му се отблагодарява с обилен плод. Този плод има очертанията на вакли прабългарски очи и аромата на светли като царевична свила коси на славянска девойка. Докосването до него извиква спомен за волна българска песен, за звън на чанове и хлопатари, за сладки славееви трѣли, долитащи из вековните дебри на величествения Хем.

В средата на осемнадесетото столетие светогорският монах от Банско Паисий, презрял телесните си болки, обикаля из българската земя със своята “историйца”, за да хвърли, по думите на поета, “най-първата йскра в народната сваяст”. Тази искра се ражда от кремъка на гордостта, че и българите са имали царство и господарство и от огнивото на самочувствието, че “болгари от словенски вси народи прежде приели православие, прежде имеяли себе патриарха и царя и по своему языку читати почели”.

Колко са ни нужни и сега думите на Паисий, колко ни липсва понякога гневното Паисиево “ти, болгарине, не прелъщай се, знай свой род и язык!”.

Многозначителен е фактът, че у нас, в България, имената на светите Кирил и Методий носят един университет – Великотърновският, около 1000 училища, стотина читалища и различни други организации. Кой друг славянски народ може да се похвали с такова нещо? И случайно ли е това? До 1989 г. на 24 май мало и голямо у нас ликуваше, виеше венци и пееше песни. Мило ми е да си спомня как на този ден преди много години тичах към училище с китка в ръка. Бързах и аз да сложа моето цвете във венеца, който се виеше над мъдрите чела на първоучителите, да попея и аз с другите “върви, народе възродени”.

Началото на това всенародно празнуване, към което вече се приобщават и други славянски народи,

се губи някъде далече назад във времето. Денят 11 май, на който от векове Православната църква почита паметта на свети Кирил и Методий (според Григорианския календар 24 май), е утвърден през XVI век от създателя на руските четиминей митрополит Макарий. В средата на XIX век най-напред в България този празник излиза извън рамките на църквата и се превръща във всенародно тържество в чест на българската писменост и просвета. Очевидно обаче неофициално българите са празнували на 11 май много по-рано, както се вижда от спомените на един арменски пътешественик През май 1813 г. този пътешественик попаднал в Шумен. След вечерята у богат български търговец той бил поканен на театро в един малък салон. Трима българи играели някаква сценка на гръцки език, понеже в салона имало гръцки духовници. По-късно една жена в селска носия запяла тъжна песен в съпровод на кавал, после всички играли в кръг български танц, сиреч хоро. Когато се прибирали, търговецът Стоян обяснил на арменеца, че празненството било за деня на Кирил и Методий – създатели на българската азбука. Никой не смеел за спомене техните имена, защото гърците били забранили. И все пак хората празнували – простичко и от душа, с песен и танц, защото пазели паметта на Кирил и Методий в сърцата си като в олтар – далеч от лоши очи и зли езици. Така свящото дело било запазено през трудните столетия на духовно и политическо потисничество от забрана и забрава. И нищо чудно, че народът пеел песни за свети Кирил и Методий и в тези песни изразявал цялата си обич и надежда, че със застъпничеството на светите равноапостоли ще дочака по-добър живот:

*ой, свети Кириле, мой душо мириле –
да държиш ръка над нас с брат ти Методи,
ой, свети Кириле, мой душо мириле –
от лоша сетнина ни чувай до живот.*

“Когато празнуват българите Кирила и Методия – пише Александър Балан, – у всеки член на народа се раздвижва тържествено самочувствие на българското достойнство. Такива чувства се отвеждат у народите с дълга духовна работа и са от най-скъпите на народната бъднина. Който занемаря тия чувства, който дъха в тях струите на двоумието, на подценението, на презрението, той е убийца на един народ, на един дял от човечеството, дори на самата човещина; той е жален и опасен блуждаещ, за когото е нужно сериозно душевно лекуване”.

Такова е делото на свети Кирил и Методий и никое слово и дори най-тържественото празнуване не може да му бъде равно по величие!

Умът ми търси подходящи образи, а езикът ми изнемогва. И аз се връщам към казаното преди мен, което носи наслада на душата ми като най-нежна молитвена песен:

*Бъдете преблагодарени,
о вий, Методи и Кирил,
отци на българското знание,
творци на нашия говор мил!
Нек името ви да живее
във всенародната любов,
речта ви мощна нек се помни
в славянството во век веков!*

Всяка година на 11 май Националната гимназия “Св. Константин-Кирил Философ”, създадена през 1977 г., тържествено почита делото на Светите братя пред техния паметник в София. Звучат на старобългарски език “Азбучна молитва” и “Проглас към Евангелието”. Възпитаниците на гимназията под диригентството на Людмила Добринова пеят старинни и възрожденски песни.

Със светлината на знанието

През май 1979 г. Съюзът на българските журналисти въз основа на рубриката “Българистика и българисти” на седмичника за политика и култура “Антени” издаде началния брой на Кирило-Методиевския вестник “За буквите – О писменехъ”. Това съвпадна с полета на първия български космонавт Георги Иванов. На борда на космическия кораб “Съюз-33” имаше препис на стра-

ница от творбата на Черноризец Храбър – като продължение на “Изповедание на правата вяра”, диктувано от Св. Кирил на неговите ученици в Рим преди кончината му. Така трактатът на Храбър стана название на единственото по рода си неперидично издание като образец на научна публицистика. Тогава спонтанно бе съставен международен редакционен комитет от именити учени, писатели, публицисти и художници. Екслибристът на изданието е дело на художника Евгений Босяцки.

Така “За буквите” се изгради сред медиите като Кирило-Методиевски вестник, който започва да излиза във връзка с празнуването на 24 май. Основател е Веселин Йосифов, а издателите бяха Съюзът на българските журналисти (бр. 1, 1979 г. – бр. 14, 1988 г.), държавно-обществената организация Фонд “13 века България” (бр. 15, 1989 г. и бр. 16, 1990 г.), Български зелен кръст (бр. 17, 1993 г.). Отговорен редактор е Илия Пехливанов. Богато илюстрирано, многоцветно издание в 16 с. (бр. 17, 1993 г. – 32 с.). Тиражът се движи от 10 хил. до 100 хил. екземпляра. Разпространява се освен в Европа и в Америка. “За буквите” отпечатва статии, информации за нови научни изследвания, съобщения, есета, интервюта и др. за актуалните проблеми на Кирило-Методиевото дело и приноса на България и славянската цивилизация в общочовешката културна съкровищница. Голям брой публикации разглеждат българското ръкописно наследство,

нашите ръкописи в чуждестранните хранилища, старобългарските книжовни школи и центрове, изкуството на националната ръкописна книга; представят се и най-заслужилите следовници на светите братя.

Сътрудници и членове на редакционния комитет са видни български и чуждестранни учени, писатели, публицисти: Д. С. Лихачов (Русия), П. Динев, Ив. Дуйчев, Б. А. Рибиков (Русия), Д. Ангелов, Р. Бернар (Франция), Р. Пикио (Италия), Дж. Атанасов (САЩ), Р. Айцетмулер (Австрия), С. С. Аверинцев, (Русия), А. Василев, Б. Ангелов, К. Куев, Ал. Митев, В. Гюзелев, Т. Жечев и др.

От бр. 18 в. “За буквите” има нов издател – едно престижно учебно заведение каквото е Колеж по библиотекознание и информационни технологии. В редакционния комитет са включени д-р н. Стоян Денчев (председател) и работния екип Петър Парижков, Ирена Петева, Илия Пехливанов (отговорен редактор), Петър Тончев. Амбициозният замисъл на новите редактори е това родолюбиво издание за излиза освен традиционно за 24 май, така също и на друга бележита дата – 1 ноември, денят на народните будители.

